

УДК 378.091.212:005.963

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

І.І. Козинець

У статті розглянуто досвід підготовки студентів педагогічних і непедагогічних вищих навчальних закладів до викладання економічних дисциплін. Узагальнено досвід вузів щодо впровадження форм організації методичної роботи. Майстер-класи з використанням інтерактивних методів навчання названо ефективною формою організації методичної роботи.

Ключові слова: педагогічна майстерність, підвищення педагогічної майстерності викладачів-економістів, форми методичної роботи, інтерактивні методи навчання.

У структурі соціально-економічного розвитку суспільства вищим навчальним закладам III-IV рівнів акредитації належить провідне місце. Від діяльності вузів залежить розвиток інтелектуального потенціалу держави, її конкурентоспроможність на світовому рівні. Тільки кваліфіковані кадри можуть надати конкурентні переваги в сучасному складному середовищі. Отже, роль освіти як системи, призначенням якої виступає передача і поширення знань, формування фахівців, конкурентних на ринку праці, зростає і водночас потребує удосконалення.

Для забезпечення поставлених завдань необхідна перебудова традиційної системи навчання, впровадження дієвих форм підвищення педагогічної майстерності, використання в навчальному процесі ефективних педагогічних технологій. Готовому до викладацької діяльності професорсько-викладацькому складу кафедр належить провідна роль у вирішенні даного питання. Але необхідно зауважити, що в економічних вузах педагогічні посади обіймають як викладачі, що мають педагогічну освіту, так і викладачі, які мають фахову економічну освіту.

Таким чином, проблеми підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників та необхідність удосконалення форм

організації методичної роботи у економічному вузі є першочерговими та актуальними.

З огляду на проблему нашого дослідження значної уваги нами було надано вивченню наукових надбань, пов'язаних із підготовкою науково-педагогічних працівників, підвищенням їхньої кваліфікації та педагогічної майстерності у системі вищої професійної освіти, висвітлених у працях таких учених: В.М. Гриньової; О.Е. Коваленко; Н.П. Корогод; К.В. Корсака; В.П. Косарева; Н.В. Морзе; О.В. Полуніна; М.І. Романенка; Н.І. Селіверстової; В.А. Семиченко; Н.М. Халімової; Ф.Т. Хаматнурова; О.І. Холмогорової.

Науковцями піднімаються проблеми підготовки та готовності студентів педагогічних і непедагогічних вищих навчальних закладів до викладання економічних дисциплін, а питання впровадження форм організації методичної роботи саме у економічних вузах, які сприяють підвищенню педагогічної майстерності викладачів-економістів в умовах впровадження кредитно-модульної системи, порушуються рідко.

У зв'язку з цим виникла необхідність розширити поле нашого наукового пошуку щодо практики організації цієї роботи у системі вітчизняної університетської освіти.

Отже, мета дослідження - проаналізувати, які форми методичної роботи та методи навчання використовуються для розвитку та удосконалення майстерності викладання економічних дисциплін.

Нова технологія навчання, на нашу думку, зобов'язує педагогів, які мають фахову економічну, а не педагогічну освіту, підвищувати професійну майстерність.

На те, що психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців набуває все більшого поширення у різних формах у непедагогічних університетах України, звертає увагу О.М. Обривкіна, яка, як приклад, наводить отримання другої спеціальності викладача економіки – запровадження досвіду Київського національного економічного університету в Національному університеті державної податкової служби України та інших вищих навчальних закладах економічного спрямування [9]. Крім того, зазначає О.М. Обривкіна, у провідних університетах України (не тільки класичних, а й галузевих) стає закономірною підготовка науково-педагогічних працівників у магістратурі за спеціальністю 8.000005 «Педагогіка вищої школи» за освітньо-кваліфікаційним рівнем – магістр, як основної форми підготовки

наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації (ст.58 Закону України «Про вищу освіту»); зручною, називає автор, є очно-заочна форма навчання в університеті педагогічного менеджменту НАПН України на спеціальності «Педагогіка вищої школи», де професійну підготовку викладачів вищої школи здійснюють досвідчені науково-педагогічні працівники з науковим ступенем доктора і кандидата наук.

Звертаючи увагу на зростання ролі педагогічної науки у підготовці фахівців-професіоналів у системі вищої освіти, В.І. Даниленко також вказує на «постійне зростання кількості кафедр психолого-педагогічного спрямування не тільки в класичних і педагогічних університетах, а й у багатьох галузевих університетах, випускникам яких належить поряд з виконанням професійних обов'язків вирішувати психолого-педагогічні завдання в трудових колективах, в державних, комунальних та приватних підприємствах, установах і організаціях» [7].

Розглядаючи проблеми особистісно-професійного розвитку майбутнього учителя економіки, В.К. Щербіна зауважує, що відчувається потреба в розробці системних і технологічних умов, принципів, форм і методів, засобів, що сприяють продуктивному особистісно-професійному розвитку викладача економіки, і пропонує за допомогою методів інтерактивного навчання в умовах педагогічної практики студентів економічних факультетів Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди проводити моделювання професійної діяльності, бо за допомогою інтерактивного навчання можна змодельовати, розвинути і удосконалити практично всі особистісні і професійні якості [6].

Так Т. Шепеленко звертає увагу на те, що навчальний процес в економічних університетах здебільшого спрямований на розвиток фахових знань і умінь, а педагогічний аспект майбутньої професійної діяльності студентів не реалізується, що породжує суперечність між фундаментальною фаховою підготовкою випускників економічного університету і недостатнім рівнем їх підготовки до педагогічної діяльності. Одним із напрямків підвищення якості професійної підготовки студентів, визнає дослідник, є формування у майбутніх викладачів професійно-педагогічної спрямованості [11, с.121]. Для розвитку готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності науковець пропонує проведення курсів «Психологія діяльності та навчальний

менеджмент», «Комунікативні процеси у навчанні», «Методика викладання економіки».

Розглядаючи питання підготовки студентів до майбутнього викладання економічних дисциплін в економічних ВНЗ, І.Б. Міщенко пропонує конкретні рекомендації для застосування тренінгу у вищих закладах освіти III-IV рівнів акредитації і робить висновок, що в умовах спеціально організованого тренінгового середовища у майбутніх викладачів економіки можна досягнути високого рівня психолого-педагогічної компетентності завдяки прояву суб'єктної активності студентів, стимулюванню інтелектуально-творчого потенціалу та включенню власного емоційно-соціального досвіду при розв'язуванні й моделюванні нестандартних педагогічних ситуацій [4, с.19].

Кожен вищий навчальний заклад, крім традиційних, організовує та впроваджує для підвищення педагогічної майстерності найбільш ефективні, на думку вузу, форми методичної роботи.

Дотримуємося точки зору В.Л. Ортинського, який наголошує, що в процесі підготовки науково-педагогічного працівника у ВНЗ потрібно створити умови, які сприяють досягненню мети і, зокрема, формуванню у студентів технологічних умінь, що спрямовані на організацію навчальної діяльності. Для розв'язання цієї проблеми необхідно розробляти програму безперервної професійно-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників [5, с.457].

Як зазначає М.М. Фіцула, з метою підвищення професійної майстерності викладачів у вищих навчальних закладах використовують різноманітні форми методичної роботи:

а) науково-практичні конференції викладачів щодо проблем реалізації концепції неперервної професійної освіти, науково-методичних засад підготовки фахівців;

б) загальні конференції педагогічних працівників вищої школи, де обговорюється стан навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, на факультетах, а також перспективи розвитку фахових спеціальностей;

в) засідання вченої ради закладу, на яких детально аналізують рівень професійної підготовки студентів, стан навчально-виховної роботи на факультетах, обговорюють та затверджують перспективний план роботи вищого навчального закладу за окремими проблемами (наприклад, науково-дослідна робота студентів, методична робота з

викладачами та ін.), а також розглядають досвід роботи кафедр, факультетів щодо впровадження нових технологій навчання студентів;

г) методичні семінари;

г) виробничі наради, на яких ректорат інформує про стан навчально-виховної роботи, результати сесій або про необхідність вживання заходів щодо професійної підготовки студентів;

д) засідання кафедр, на яких обговорюють результати роботи викладачів щодо вдосконалення навчально-виховної роботи зі студентами;

е) інструктивно-методичні наради, які проводяться деканами факультетів;

є) індивідуальна самоосвітня робота викладача вищої школи;

ж) індивідуальні та групові консультації із завідувачами кафедр та викладачами з реалізації управлінських функцій або для надання конкретної методичної допомоги кафедрам з питань планування роботи, визначення змісту, форм наукової, організаційно-методичної роботи.

Ефективним є постійно діючий семінар «Професійна майстерність викладача вищого закладу освіти». На засіданнях такого семінару розглядаються актуальні проблеми навчально-виховної роботи вищого навчального закладу.

Ефективними формами методичної роботи, як визначає М.М. Фіцула, є написання і підготовка до видання конспектів лекцій, методичних матеріалів до семінарських занять, лабораторних робіт, курсового та дипломного проектування, практики і самостійної роботи студентів; розроблення навчальних планів, навчальних програм, робочих навчальних планів, робочих навчальних програм; розроблення і постановка нових лабораторних робіт; підготовка комп'ютерного програмного забезпечення навчальних дисциплін: складання екзаменаційних білетів, завдань для проведення модульного, тестового і підсумкового контролю; розроблення і впровадження наочних навчальних посібників (схем, діаграм, стендів, слайдів тощо), нових форм, методів і технологій навчання; вивчення і впровадження передового досвіду організації навчального процесу; підготовка концертних програм, персональних художніх виставок та ін. [10, с.333].

Так, крім традиційних, Науково-технічний університет «Харківський політехнічний інститут» для викладачів організовує «Школу педагогічної майстерності», про яку ми довідалися з

підготовленої вузом візитки. Школу створено для обміну інформацією та досвідом, ідентифікації та використання найкращих практик в педагогіці різних курсів з економіки та менеджменту.

В межах «Школипедагогічної майстерності» розроблена програма майстер-класів:

- оцінка потреб слухачів: підходи та методи;
- облік різноманітних стилів навчання;
- встановлення контакту з аудиторією, техніки «розігрівання»;
- забезпечення зворотного зв'язку;
- оцінювання знань та навичок слухачів;
- інструменти активізації аудиторії;
- мотивування слухачів;
- залучення особистого досвіду учасників;
- дискусії та робота в групах;
- розвиток лідерських навичок через навчання.

В Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана для підвищення професійної майстерності викладачів впроваджено систему тренінгів.

Аналізуючи досвід реалізації тренінг-курсів, Г. Романова зауважує, що навчання викладачів у тренінговому режимі не тільки забезпечує інтенсивне засвоєння необхідних умінь у процесі активної творчої діяльності, але й створює сприятливий для розвитку особистості контекст [8,с.173]. Розглядаючи організаційно-технологічні передумови підвищення методичної компетенції викладачів вищої школи, М.Г. Вієвська,Л.І. Красовська, Н.Л. Шкіря пропонують «курс, який складається з дисциплін: «Менеджмент вищої економічної освіти», «Сучасні технології організації навчального процесу», «Соціально-психологічний тренінг індивідуального стилю викладання» [1, с.253].

В цілому Л.А. Медвідь виділяє для формування певних ключових компетентностей як у студентів, так і у викладачів економічного спрямування такі групи тренінгів:

1.Професійний тренінг (бізнес-тренінг, бізнес-освіта, корпоративний, професійного продажу, маркетинг-тренінг, HR-менеджмент).

2. Тренінг лідерства (проблем конкуренції і влади, ведення переговорів, управління конфліктами, управлінський, командного

розв'язання проблем, управління персоналом). Іноді у тренінгу лідерства може бути об'єднано декілька вищеназваних тренінгів.

3. Соціально-психологічний тренінг, який зорієнтований на розвиток соціально-психологічних характеристик особистості.

4. Комунікативний тренінг (спілкування та розвитку, формування комунікативних вмінь, розв'язання конфліктів, успішне ведення переговорів, міжособистісне спілкування, комунікаційний тренінг).

Вище названі тренінги забезпечують формування не тільки предметних компетенцій (знань, вмінь, ставлення та навичок з конкретного напрямку економічної освіти), але й ключових компетентностей [2, с.40].

Заслуговує на увагу навчально-консультативний тренінг-курс з удосконалення стилю викладання та агротехнічної компетентності викладачів, який розроблений з метою розширення практичної допомоги викладачам КНЕУ в підвищенні їх компетентності. Особливо це стосується молодих викладачів, майбутнього рівня якості освіти. На думку О.В. Аксьонової, програма могла б стати базою для магістерського курсу «Методика викладання у вищій школі».

Серед інших організаційно-методичних форм підвищення якості викладання в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана О.В. Аксьонова називає такі:

- створення спеціальної читальні для викладачів з відкритим доступом до навчально-методичної літератури при Науково-методичному центрі;
- проведення систематичних консультацій викладачів з питань сучасних методик викладання;
- організацію центру розвитку креативності студентів;
- преміювання путівками за кращу науково-методичну роботу тощо [3, с. 647].

У Львівській державній фінансовій академії особлива увага, як читаємо на сайті ВНЗ, приділяється розвитку індивідуальних форм методичної роботи:

- наставництво;
- стажування;
- консультування;
- відвідування занять та позаурочних заходів;
- самоосвіта.

Дотримуючись точки зору М.М. Фіцули, у Дніпропетровській державній фінансовій академії, на нашу думку, є дієвими такі форми науково-методичної роботи, як:

- засідання вченої ради академії;
- науково-практичні конференції;
- круглі столи;
- засідання вченої ради факультетів;
- методичні семінари;
- виробничі наради;
- засідання кафедр;
- інструктивно-методичні наради, які проводяться деканами факультетів;
- робочі групи;
- індивідуальна самоосвітня робота викладача;
- «Школа педагогічної майстерності»;
- «Майстер-клас»;
- виставка кращого навчально-методичного забезпечення дисциплін;
- конкурс на краще навчальне видання;
- огляд-конкурс за номінаціями «Краща кафедра», «Кращий викладач»;
- проведення рейтингової оцінки науково-педагогічної діяльності викладачів у межах конкурсу «Успіх року» ;
- стажування;
- наставництво;
- взаємовідвідування занять.

Підтвердженням належної організації науково-методичної роботи в Дніпропетровській державній фінансовій академії є результати процесу ПМ-01 «Моніторинг задоволеності споживачів освітніх послуг», відповідно до якого організовується проведення моніторингу та вимірювання рівня задоволеності споживачів/замовників освітніх послуг, маркетингові дослідження, моніторинг результату освітніх послуг, які надаються ДДФА. Аналізуючи протоколи досліджень саме на тему «Викладач очима студентів» за останні 3 роки, можемо відзначити, що якість надання освітніх послуг в академії щороку зростає, про що свідчить результат: загальний індекс задоволеності відповідно складає від 3,8 до 4,19, розрахований в інтервалі від 0 до 5. Отже, з кожним роком

якість надання послуг викладачами академії, як бачимо, зростає, і цьому, звичайно, сприяють різноманітні форми організації методичної роботи.

Отже, можна зробити висновок, що підготовка майбутнього викладача економіки до професійної діяльності повинна здійснюватись ще під час навчання у вузі шляхом введення до навчального плану підготовки фахівця як освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», так і освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» певних навчальних дисциплін. Сучасна вища школа має багатий арсенал форм підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників, і для дипломованого фахівця різноманітні форми організації методичної роботи, організовані на робочому місці, є способом підвищення професійної майстерності. Найактуальнішими і найефективнішими, на нашу думку, саме для викладачів економічних дисциплін є майстер-класи з використанням інтерактивних методів навчання. У подальшій своїй роботі плануємо вивчити та узагальнити досвід економічних вузів щодо використання педагогічних технологій та інтерактивних методів навчання.

Література

1. Вієвська М. Г. Менеджмент вищої економічної освіти: навчально-методичний посібник / Вієвська М. Г., Красовська Л. І., Шкіря Н. Л. – Львів : Магнолія 2006, 2011. – 346 с. - ISBN 978-966-2025-88-0.
2. Медвідь Л. А. Впровадження тренінгових технологій з метою формування ключових компетентностей в економічному університеті / Л. А. Медвідь // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – №5(13). – С. 40
3. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. / О.В. Аксьонова – К. : КНЕУ, 2006. – 708 с.
4. Міщенко І. Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Міщенко Ірина Борисівна; Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2004. – 22 с.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. – ISBN 978-966-364-820-0.
6. Особистісно-професійний розвиток майбутнього учителя економіки: проблеми та можливості їх вирішення засобами інтерактивного навчання [Електронний ресурс] / В.К. Щербіна. Режим доступу: // www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009.../09svkmie.pdf

7. Психолого-педагогічні кафедри вищих навчальних закладів України / уклад.: В.І. Даниленко, А.В. Кудін, К.М. Левківський, В.П. Мележик; за ред. Б.М. Жебровського. – К. : Знання, 2006. – 302 с.

8. Романова Г. Психолого-педагогічна підготовка як чинник професійної самореалізації викладачів економічного університету / Г. Романова // Вісник Львівського університету. – 2009. – № 25 (3). – С. 173.

9. Сучасні форми методичної роботи з підвищення педагогічної майстерності викладачів в університеті [Електронний ресурс] / О. М. Обривкіна. Режим доступу: [//www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nvnu_ppf/2010.../10oom.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nvnu_ppf/2010.../10oom.pdf)

10. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М. М. Фібула. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с. - ISBN 966-8226-35-6.

11. Шепеленко Т. Діагностика професійно-педагогічної спрямованості майбутніх викладачів економіки / Т. Шепеленко // Проблеми трудової і професійної підготовки – 2009. – №14. – С. 121.

В статье рассмотрен опыт подготовки студентов педагогических и непедagogических высших учебных заведений к преподаванию экономических дисциплин. Обобщен опыт вузов по вопросу внедрения форм организации методической работы. Мастер-классы с использованием интерактивных методов обучения названы эффективной формой организации методической работы.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, повышение педагогического мастерства преподавателей-экономистов, формы методической работы, интерактивные методы обучения.

An experience of students' competence development of pedagogical and non-pedagogical higher educational establishments of economics teaching is considered. The experience of forms of methodological work implementation into higher educational establishments is generalized. Effective form of methodological work organization belongs to workshops with the use of interactive methods of education.

Key words: art of teaching, art teaching improvement of economics educators, methodological work forms, interactive methods of education.

Козинець І.І. – керівник навчально-методичного відділу Дніпропетровської державної фінансової академії, старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін (м. Дніпропетровськ, Україна)

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Дніпропетровської державної фінансової академії М.Г. Унір.